

BARABÁS ANDREA TÜNDE

Kriminológia, bűnmegelőzés, rendőrség

A kriminológia tudományának jelentősége napjainkra mindinkább felértékelődik. Azok a jelenségek ugyanis, amelyekkel foglalkozik – így egyebek között a bűnözés terjedelme és növekedése, az új bűnözési formák kezelése, az áldozattá vagy bűnelkövetővé válás kérdéseinek vizsgálata, a bűnözési félelem csökkentése és mindezekkel összefüggésben a megelőzés lehetőségei –, egyre inkább mindennapjaink problémájává válnak. Míg ötven évvel ezelőtt a média a reggeli rádióhírek hallgatása, illetve a sarki újságosnál gyér választékban vásárolható napilapok elolvasása útján gyakorolt hatást a fogyasztóra, addigra mára – kvázi önálló hatalmi ágként – állandó társa globalizálódó életünknek, így téve napi problémává a bűnözést is számunkra, miközben maguk a jelenségek is mindinkább globalizálódnak. Ahogyan *Korinek László* megfogalmazza: a bűnözés állandóan jelen van az életünkben, ha másként nem, a média révén. A politikusok és a kriminalitás kezelésével foglalkozó intézmények képviselői is gyakran keltik azt a – hamis – látszatot, hogy a törvényszegések egyszerű megoldásokkal (például több rendőr szolgálatba állításával) visszaszoríthatók.¹ Erősödnek tehát az elvárások a rendőrséggel szemben a politikusok, de a lakosság részéről is. Növekszik a bűn szerepe életünkben, és ezzel mindazon tudományok fontossága, amelyek annak csökkentésével foglalkoznak.

A következő tanulmányban röviden ezért azokat a kérdéseket tekintem át, amelyek a rendőrségi munka és a megelőzés lehetőségeinek kérdéseit a kriminológia tudománya eredményeinek aspektusából vizsgálják.

A kriminológia mint a bűnügyi tudományok egyike a rendőrtiszt- (majd később a mind több irányú rendészeti felsőfokú) képzésben kezdettől fogva jelen van. Míg először a Rendőrtiszt Főiskola kriminalisztikai tanszéke szervezetében a kriminálmotodikai és kriminológiai szakcsoport volt a tantárgy felelőse, addig 1990-től önálló tanszék, majd néhány évvel később a bűnügyi tudományok tanszékének szervezeti keretében helyezkedett el a tantárgy. Hosszabb ideig működött a büntetőjogi és kriminológiai tanszéken belül, majd

¹ Korinek László: Mire jó a kriminológia? In: Virág György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 47. OKRI, Budapest, 2010, 62. o.

2012-től, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem létrejöttével, a Bűnügyi Tudományok Intézetében ismét önálló tanszéki rangot kapott. Ez a folyamat jól mutatja a kriminológia által kínált tudás változó értékelését, hányattatásait, majd annak elismerését, hogy szerepe nélkülözhetetlen a rendészeti oktatásban.

Tanulmányom kiindulópontja szerint a rendészeti képzésben a kriminológiai ismeretek oktatásának szükségessége nem szorul magyarázatra, a kriminológiai gondolkodás fejlődése és annak eredményei vitathatatlanul kapcsolódtak a rendészet egyes kérdéseire. Hiszen a bűnözés társadalmi tényezőinek figyelembevétele és befolyásolási szándéka nélkül nem érhető el tartós eredmény a bűnözés elleni küzdelemben. Azonban azzal mindenképpen érdemes foglalkozni, vajon melyek azok a kiemelt területek, ahol a jövő rendőrtisztjei valóban jó eredménnyel hasznosíthatják tudásukat.

Mint az a történeti előzményekből kiderül, az 1990-es évektől a kriminológia szerepe mind jelentősebbé vált, aminek számos oka volt. Az egyik ilyen ok a bűnözés rendszerváltozást követő hihetetlen megugrása volt, amely új feladatok elé állította a magyar rendőrséget. A korábbi, totalitárius rendszerben, a zárt határok, magas falak között a bűnözés egyes, a nyugati társadalmakban fejlődő formái legfeljebb csiráikban jelentek meg. Gondolhatunk itt akár a kábítószer-használat hazai formáira, a „szipuzásra”, a Technokolt zacsóból szívó fiatalokra, de akár a galerikre, vagy a szervezett bűnözés „primitív” formáira is. Mindezek jól kezelhető jelenségek voltak „házon belül”, a rendőrség a kiépített besúgórendszerre támaszkodva keretek között tartotta a bűnözést, s működött a részben a félelemre épülő megelőzés is. Eközben Nyugaton mindinkább terjedtek a bűnözés olyan új formái, amelyek később, a határok megnyílásával friss demokráciánkat szinte sokkolták, hiszen sem a lakosság, sem pedig a rendőrség *nem volt felkészülve* a bűnözés ilyen mértékű megugrására.

Ahogy *Irk Ferenc* írja, a változás a bűnözést mind struktúrájában, mind pedig dinamikájában érintette. Így amellet, hogy például a vagyoni elleni bűncselekmények aránya az 1971-es 56 százalékhoz képest 1990-re már 78 százalék volt az össz-bűnözésen belül, 1989-től a fel nem derített bűncselekmények aránya meghaladta a felderítettekét.² Véget ért tehát a rendőrségi munka szempontjából békésnek tekinthető időszak, és a növekedő bűnözés óriási feladat elé állította a testületet.

Éppen ezekre a körülményekre vezethető vissza, hogy ettől az időszaktól nyilvánvalóan nagyobb hangsúly helyeződött a bűnözés okainak feltárására

² Irk Ferenc: A ma kriminológiájának aktuális kérdései. Magyar Jog, 1992/5., 206. o.

és ezzel a megelőzésre, hiszen le kellett számolni azzal az illuzórikus jövőképpel, hogy a bűnözés egyszer csak magától elhal.

A kriminológia jelentőségének erősödését szélesebb társadalmi kontextusba helyezve Szabó Dénes a kriminológiai vizsgálódásoknak alapvetően négy fő irányzatát különbözteti meg, nevezetesen a bűnöző személyiségét, a társadalom bűnkeltő hatásait, a rejtett bűnözést a központba állító, valamint az áldozat szempontú megközelítést.³ Ahogyan kiemeli, e négy irányzat mindegyikének fontos gyakorlati következményei vannak. A mi vizsgálódásunk szempontjából főképpen azok a kérdések emelendők ki, amelyek rendészeti felsőoktatásba való beépítése gyakorlati haszonnal bírhat a jövő rendőrtisztjei számára.

Az alaptörvény⁴ 46. § (1) bekezdése szerint „*A rendőrség alapvető feladata a bűncselekmények megakadályozása, felderítése, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme*”. Ezeknek a feladatoknak a nagy része pusztán az állomány létszámának emelésével és a technikai ellátottságának javításával nem oldható meg. Egyetérthetünk Kerezsi Klárával abban, hogy „*a bűnözés társadalmi tényezőinek figyelembevétele és befolyásolási szándéka nélkül nem érhető el tartós eredmény a bűnözés elleni küzdelemben*”⁵. A bűn megelőzhetőségének vizsgálata, illetve az elkövetéshez vezető társadalmi és egyéni okok feltárása a kezdetektől hozzájárult a hatékonyabb rendőri megelőzés elveinek kidolgozásához, az elkövetők megfelelő kezeléséhez. Így tehát mindazok az ismeretek, amelyek a kriminológia oktatása során a hallgatókat a bűnözés okainak jobb megértésében, egyes jelenségeinek megismerésében segítik, egyben hozzájárulnak a hatékonyabb megelőzéshez, illetve fellépéshez a későbbiek során.

Bár nyilvánvaló, hogy a képzés során szereshető tudások mindegyike fontos a hallgatók számára – még ha a napi rutin során nem használják is tudatosan –, ám beépülve a fejekbe, szélesítve látókörüket és érzékenységüket a társadalom és az egyén problémáira, mégis észrevétlenül hasznosulnak például az egyes intézkedések során. Ez akár olyan csekélynek látszó mozzanatban is megnyilvánulhat például, mint a gyanúsítottal való emberséges bánásmód, vagy a sértett tisztelettel kezelése.

Ha mégis szeretnénk kiemelni, vajon melyek azok a legfontosabb területek, ahol a kriminológia a legközvetlenebb hatást fejtheti ki az ismereteinek

3 Szabó Dénes: Kriminológia tegnap és ma. Magyar Tudomány, 1995/1., 3–4. o.

4 Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.).

5 Kerezsi Klára: Közösség és bűnmegelőzés: közösségi bűnmegelőzés. Magyar Tudomány, 2001/8., 929–946. o.

átadásával, akkor az előbbieken vázolt Szabó Dénes-féle négy megközelítési pont alapján napjaink tudósainak a következőkre érdemes fókuszálniuk:

1. Az elkövető személyisége, bűnözővé válásának okai már a XIX. századtól kutatott területe a kriminológiának. Erre az időszakra tehető annak a szemléletnek a megváltozása, amely a bűnözés elleni küzdelmet elsősorban büntetőjogi kérdésnek tekintette, az elkövetők felelősségre vonásának alapja a szabad akarat és döntési jog volt, a büntetés pedig a jogellenes cselekmények megtorlását és az elrettentést szolgálta. A városiasodás következtében, az átalakuló társadalmi struktúrában létrejövő új életviszonyoknak egyik szükségszerű következményeként a bűnözés társadalmi tömegjelenséggé vált, ami pusztán büntetőjogi úton már nem volt kezelhető. A kriminológiai gondolkodás ekkor kezdte előtérbe helyezni a tettes személyének és az esetleges megelőzési célnak is megfelelő *tettes szempontú büntetést*. Ez a szemlélet napjaink igazságszolgáltatásában elsősorban a kettős nyomvonalú büntetőpolitikában nyilvánul meg. Emellett a diverzió, mint az elkövető büntető felelősségre vonásának a hatósági útról való mielőbbi elterelése, szintén ismert büntetőeljárási lehetőség Magyarországon is. Nem lehetséges azonban a korai elterelés a rendőrségi szakaszban, amely megoldás például Nagy-Britanniában kiválóan működik. Azzal, hogy a kisebb súlyú bűncselekmények elkövetőit minél korábban vonják ki a hagyományos eljárásból, kikerülve annak negatív hatásait, például a stigmatizációt, és szembesítve az elkövetőt tettének súlyával és következményeivel, elérve esetleg a sértett vagy a közösség részére történő jóvátételét, a visszaesés kockázata jelentősen csökkenhet. Az arra alkalmas elkövetők esetében ez tehát hasznos preventív eszköz is, alkalmazása során az eddigiektől eltérő, új szerepet kap a rendőr. Ennek vizsgálata szintén a kriminológia feladata.
2. A társadalom, illetve a környezet „bűnkeltő” hatásának számbavétele napjainkban leginkább a szituációs bűnmegelőzés teóriájában érhető tetten. Míg a társadalom anómiás állapota és a bűnözés összefüggései *Durkheim* óta vitathatatlanok, sőt aktuálisak, a környezet szerepének értékelése a társadalmi változások következtében folyamatosan újabb kérdéseket vet fel. A környezet bűnözést elősegítő, vagy éppenséggel attól visszatartó hatásának gyökerei már a kriminológiai gondolkodás kezdetekor is megjelentek, például *Guerry* és *Quetelet* megfigyeléseiben.⁶ A bűnözés területi megoszlásá-

⁶ André-Michel Guerry: *Essai sur la statistique morale de la France*. Crochard, Paris, 1833; Quetelet, Adolphe: *Sur l’homme et le développement de ses facultés, ou Essai d’une physique sociale*. Bachelier, Paris, 1835. Idézi Dallos Endre: *Építészeti bűnmegelőzés a mérnök szemével*. In: Barabás Tünde: *Épített környezet – bűnözés – szituációs bűnmegelőzés*. OKRI, Budapest, 2008, 78–107. o.

nak tapasztalt eltérései a XX. század elején más megközelítéssel, de alapul szolgáltak például a Chicagói iskola kutatásaihoz is. Az új szemléletű megközelítés, a szituációs bűnözés és megelőzésének kutatása a hetvenes évektől elsősorban *Oscar Newman*, majd *Ronald Clark* nevéhez fűződik.⁷ Ez a megközelítés tisztán a környezet szerepével foglalkozik, nem vizsgálva a társadalmi tényezők hatásait. Clarke szerint a szituációs bűnmegelőzés azokkal az alkalomcsökkentő intézkedésekkel foglalkozik, amelyek speciális bűncselekményformákra irányulnak, a közvetlen környezet szervezési és/vagy strukturális, szisztematikus és állandó változását tartalmazzák, és amelyek egy bűncselekmény elkövetését kockázatosabbá és nehezebben megvalósíthatóvá teszik, ezáltal csökkentve a tettes „hasznát”.⁸ Vagyis a szituációs bűnmegelőzés „alapfilozófiája”, hogy a bűnözés visszaszorítása elsősorban a bűnalkalmak csökkentésén keresztül érhető el. Ez az irányzat, amely napjainkban egyre inkább elfogadottá válik hazánkban is, szintén nagy jelentőséggel bír a rendőrség tevékenysége szempontjából, amellett, hogy szoros együttműködést igényel a várostervezőkkel, városvezetéssel.

3. A *rejtett bűnözés* kérdéseinek vizsgálata, amely az 1960-as években kezdődött, és napjainkban a bűnözéskutatás szerves része, számos fontos kérdést vet fel a sértett, a rendőrség és a társadalom viszonya szempontjából. Az *átlampolgári* feljelentési hajlandóság hiánya és a latens, azaz rejtve maradó bűnözés jelensége között szoros az összefüggés a kutatások szerint. E tekintetben a kérdéskör a rendészettudományhoz is kapcsolódik. Ahogyan *Finszter Géza* írja, a latenciát keresők példának okáért jól ismerték fel a rendőrségi tevékenység minősége, a rendőr társadalmi elfogadottsága és a lakosság feljelentési készsége közötti összefüggéseket.⁹ A hazánkban mind ez idáig egyetlen nagymintás, az Országos Kriminológiai Intézet által tízezer fő megkérdezésével zajlott *victim survey* eredményei azt mutatták, hogy igen jelentős a latenciában maradó bűncselekmények száma, és a fel

⁷ Oscar Newman: *Defensible Space: Crime Prevention Through Urban Design*. Macmillan, New York, 1972; Oscar Newman: *Creating Defensible Space*. U.S. Department of Housing and Urban Development, Washington, 1996; Ronald V. Clarke: *Situational crime prevention*. In: Michael Tonry – David P. Farrington (eds.): *Building a safer society. Strategic approach to crime prevention*. The University of Chicago Press, Chicago–London, 1995, pp. 91–150.

⁸ Clarke-ot idézi Irk Ferenc: *Szituációs bűnmegelőzés lakóövezetekben*. In: Barabás Tünde: i. m. 78–107. o.

⁹ Finszter Géza: *A társadalomtudományok és a rendészet*. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Rendészettudományi gondolatok: írások a Magyar Rendészettudományi Társaság megalapításának egy évtizedes jubileuma alkalmából*. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2014, 19. o.

nem jelentés okai között a legjellemzőbb az, hogy a lakosság elégedetlen a rendőrség és más hatóságok munkájával.¹⁰

4. A XX. század közepére tehető annak a felismerése, hogy a bűncselekmény és az elkövető vizsgálata mellett arra a személyre is figyelmet kell fordítani, akit a sérelem leginkább és legközvetlenebbül érint, így előtérbe kerülhetett az *áldozat*. A kriminológia új irányzataként értelmezett áldozattan, avagy viktimológia az áldozattá válás kérdéskörét, annak okait és körülményeit, az áldozatok segítésének módjait és a megelőzés lehetőségeit vizsgálja. Bár a kialakuló új tudományág önállóságáról eltérő vélemények születtek, *Görgényi Ilona* szerint Magyarországon a viktimológia fogalmát és hovatartozását illetően meglehetősen egybehangzó álláspont alakult ki, amelynek lényege, hogy a bűncselekmények áldozataival foglalkozó (kriminál)viktimológia a kriminológiához tartozik.¹¹

A latencia és a viktimológia eredményei azután újabb, napjainkban egyre terjedő jelenségre hívták fel a figyelmet, nevezetesen a *bűnözési félelemre*. Ezért tanulmányom második részében ezzel a kérdéssel foglalkozom a preventív és a rendőri tevékenység szempontjából.

Ahogy arról már szó volt, a bűnözés megugrását nem követte a felderítés hatékonyságának növekedése, sőt az inkább csökkent. Ez hozzájárult ahhoz, hogy általában növekedett az állampolgárok veszélyérzete.¹² Mivel *az egyén szubjektív biztonságérzetére kihat, hogy milyennek érzékeli a bűnüldöző hatóságok munkáját, elégedett-e vele, vagy úgy érzi, nem képesek őt a bűnözőktől megvédeni*, így a rendőrség és a nyomozó hatóságok nagy súlyt fektetnek az úgynevezett felderítési vagy nyomozáseredményességi mutatókra. Ezek a számok gyakorlatilag a bűnözéskontroll hatékonyságát minősítik azáltal, hogy megmutatják, az ismertté vált bűncselekmények elkövetői közül hányan kerülnek kézre. Tény, hogy igen nagy a különbség az ismertté vált bűncselekmények (2012-ben például 472 236) és az ismertté vált bűnelkövetők (2012-ben 100 239) száma között.

A romló biztonságérzet kihat a rendőri munka értékelésére is, bár ez a hatás kölcsönösséget mutat, hiszen a nem jogszerű, szakszerűtlen vagy anti-humánus rendőri tevékenység szintén erősítheti a bizalmatlanságot, csökkenti a rendőrséggel való együttműködési kedvet.

¹⁰ Barabás Tünde: Általános viktimológia, latencia. In: Irk Ferenc (szerk.): *Áldozatok és vélemények I.* OKRI, Budapest, 2004, 157–199. o.

¹¹ Görgényi Ilona: *A viktimológia alapkérdései.* Osiris Kiadó, Budapest, 2001, 13–15. o.

¹² Gönczöl Katalin: *A bűnözés társadalmi összefüggései.* Társadalmi Szemle, 1993/3., 37–48. o.

A felderítési hatékonyság/eredménytelenség a sértetteket közvetlenül érinti, és „rossz esetben” szintén a hatóságok iránti bizalom megingásához, és ezzel együtt a bűnözéstől való félelem növekedéséhez vezethet. Emellett a sikertelen eljárás a legközelebbi alkalommal csökkentheti a feljelentési kedvet, ezzel növelve a latenciában maradó esetek számát. Sok esetben a sértettel való megfelelő bánásmód, a korrekt tájékoztatás akkor is javítja az érintett közérzetét, ha esetleg mégsem lenne meg az eltűnt dolga, vagy nem kerül kézre az elkövető.

Az elmúlt évtizedekben felerősödött az a nézet, hogy nem elég a bűnt megelőzni, hanem ugyanilyen fontos a bűnözéstől való félelmet, szorongást csökkenteni.¹³ Ehhez kapcsolódóan számos kutatás zajlott külföldön és Magyarországon is.

Elsősorban áldozati lekérdezések, és más, a környezeti hatásokat elemző vizsgálatok során kérdeztek rá a biztonságérzetre és ehhez kapcsolódva a félelemre, rendszerint az e kérdéskörre használt kérdéscsoportot alkalmazva (például mennyire elégedett környezete biztonságával, sötétedés után szokott-e az utcán tartózkodni, tart-e lakókörnyezetében attól, hogy az utcán bántalmazzák, vagy otthonában bűncselekmény/betörés áldozatává válik stb.).

*Az eredmények szerint, hasonlóan a nemzetközi tendenciákhoz, jelentős mértékű a bűnözéstől való félelem, és a lakosságnak a hivatalos statisztikák tükrözte képtől meglehetősen eltérő az elképzelése a bűnözés volumenét és jellegét, a saját áldozattá válása esélyeit illetően.*¹⁴ Ezt a jelenséget nevezik a szakirodalomban *félelmi paradoxonnak*.¹⁵

Ez a félelem/szorongás azután a lakosságban *növekvő elvárásokat* alakít ki *a rendőrség munkájával kapcsolatosan*, elsősorban a bűnmegelőzés (legyen minden sarkon rendőr, mindenhol kamera), másodsorban a bűnüldözés

¹³ Irk Ferenc: i. m. 15. o.

¹⁴ *A magyar állampolgárok sem attól félnek elsősorban, ami valóban nagyobb eséllyel következhet be életükben (például zseblopás, vagy más kisebb súlyú bűncselekmény elszívódása), és nem is azok félnek a leginkább, akikkel ez valóban megtörténhet (40 és 45 év közötti férfiak), hanem a nők és az idősebbek – legalábbis a statisztikák szerint. Az is világossá vált, hogy a korábbi sértetté válási tapasztalat erősen kihat a félelem/szorongás alakulására. Emellett kialakulásukban számos körülmény játszik szerepet a konkrét bűnügyi helyzettől függetlenül, vagy azzal éppen ellentétesen. A lakosság jellemzően a tényleges veszélyeztetettségénél jobban tart az erőszakos bűncselekmények bekövetkeztétől. Ezt számos körülmény befolyásolhatja. Szerepet játszhat benne az erőszakos cselekmények lassú, de folyamatos emelkedése, vagy a média által nap mint nap sugárzott erőszak is.*

¹⁵ Az úgynevezett *félelmi paradoxon* azt jelenti, hogy nem azok, és nem attól félnek, amitől kellene. Így például a nők, idősek, szegények jobban félnek az áldozattá válástól, miközben ők kevésbé veszélyeztetettek a statisztikák szerint. Erről lásd Korinek László: Rejtett bűnözés. KJK, Budapest, 1988, 150–151. o.

területén (legyen meg minden elkövető, sőt a gyanús alakokat is zárják be). Ez az óhaj visszatükröződhet a napi bűnmegelőzési politika alakulásában, amihez a lakosság akár önkorlátozás árán is sokszor nyújt támogatást.

Erre példa New Yorkban a kilencvenes évek végén a zéró tolerancia elvének bevezetése, amely szerint a leghatározottabban, a törvény teljes szigorával kell fellépni a kevésbé súlyos, de a polgárok biztonságérzetét és a közállapotokat rontó magatartások ellen (falfirkák, prostitúció, agresszív koldulás, bliccelés).¹⁶ Az irányzat gyakorlati kimunkálója a kilencvenes évek elején *William Bratton* New York-i rendőrfőnök volt, aki intézkedéseiben a törődés, a közös ügyekkel való foglalkozás címén a bűnözés elleni harcot és a rend visszaállítását tűzte zászlajára. A módszert először a New York-i metrónál próbálták ki folyamatos, időnként már-már az állampolgárok által zaklatásként megélt ellenőrzéssel, úgy, hogy az elkövetett legkisebb bűncselekményt is szigorúan büntették. Bratton hangsúlyozta, hogy a metrónál visszaállított rend pozitív hatásai más területeken is eredményt hoztak, például a metróellenőrzés során sok illegális fegyvertartót találtak, vagy már régen körözött személyekre bukkantak. Bratton előre megjósolta, hogy a rendőrség jelenléte az erőszakos cselekmények csökkenéséhez vezet. Ez a prognózis beigazolódott, és a New York-i gyakorlat a bűnelkövetők elleni harcban exportcikké vált.¹⁷

A túl erőszakos vagy indokolatlannak látszó rendőri vagy egyéb közhatalmi megnyilvánulások tehát az állampolgárok egy részét megnyugtatják, mert az a számukra biztonságot jelent, másokból azonban ellenkezést, tiltakozást válthatnak ki.

A félelem nemcsak a rendőrséggel szembeni elvárások, de az egyéni reakciók szerint is eltérően alakul a lakosság körében. Különbözők a vélemények a *közterületek* kamerákkal való felszerelése kapcsán, miközben az állampolgárok egy része a saját tulajdonú lakótelepi, társasház, illetve családi házas övezetben maga szerel fel kamerarendszert biztonságának fokozása ér-

¹⁶ A zéró tolerancia tulajdonképpeni elméleti alapja az úgynevezett *Broken Windows Theorie* (betört ablakok elmélete), amelyet Kelling és Wilson fejlesztett tovább. Az elmélet szerint az általános rendetlenség táptalaja a lakosság bűnözéstől való félelmének, és a bűnözés növekedéséhez vezet. A kettő közötti összefüggés magyarázata szerint az elhanyagolt területek látványa az emberekben azt a benyomást kelti, hogy a környezetükben nem érvényesek a normák, és senki sem törődik a közigazgatással. Az emberek alig merészkednek az utcára, növekszik a félelmük, hogy áldozatokká válnak. Az eredmény az egyre csökkenő társadalmi kontroll és a bűncselekmények számának emelkedése. A megoldás ezért a társadalmi ellenőrzés és a rendetlenség elleni harc aktivizálódása. Kozáry Andrea: *Rendészeti politológia II. Rendőrtisztai Főiskola Társadalomtudományi Tanszék, Budapest, 2007, 22. o.*; George L. Kelling: "Broken Windows" and Police Discretion. U. S. Department of Justice Office of Justice Programs, Washington, 1999. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/178259.pdf>

¹⁷ Kozáry Andrea: i. m.

dekében. Tényként fogadhatjuk el, hogy noha a biztonságérzet növelése és ezzel együtt a félelem csökkentése kiemelkedően fontos az emberek minden napjaiban, ennek elérése azonban alapvetően nem rendőri feladat. Így a lakosságnak magának is tennie szükséges a biztonság megteremtése érdekében. Az empirikus vizsgálatok azonban azt az érdekes eredményt mutatták, hogy az állampolgárok még napjainkban sem hajlandók igazán tenni a biztonságuk érdekében, és igaz ez a már áldozattá váltakra is. Ezt támasztotta alá például az OKRI *Áldozatok és vélemények*¹⁸ című, a 2000-es évek elején lefolytatott kutatása, és ezt erősítette meg a betöréses lopásokat vizsgáló *Magyar épületek betörési kockázatának vizsgálata bűnelkövetők közreműködésével* című 2014-es kutatás is. Ebből kiderült, nem ritka a többszöri áldozattá válás ilyen ügyekben, mert a sértettek sokszor még az első betörést követően sem erősítik meg házuk/lakásuk biztonságát.¹⁹ Ezen a területen a rendőrség feladata elsődlegesen a sértettek felvilágosítása lehet a további bűncselekmények megelőzése érdekében.

A lakosság egyéni biztonságfokozása, a rendőri megelőző munkával való elégedetlensége, a „magánbiztonság” megteremtése (riasztó, kamera, portaszolgálat, magánbiztonsági szolgálat alkalmazása) megnyilvánulhat negatív módon is. Erre példa a jogos önvédelem törvényes kereteinek túllépése. Bár

18 Az *Áldozatok és vélemények* című kutatásban azt is vizsgáltuk, hogy a sértettség és a vele járó biztonságérzet-„megingás” jár-e egyfajta biztonságfokozási tendenciával, valamint hogy a bűncselekmény bekövetkezése után milyen megelőző óvintézkedéseket tesznek az állampolgárok. Az általánosabb jellegű biztonságfokozáshoz több kérdés is kapcsolódott. A leginkább mérhető biztonságfokozási törekvések a vagyon elleni bűncselekmények körében, a sokakat irritáló lakásbetörések elleni védekezési módoknál vizsgálhatók meg objektíven. Ráadásul, mint az kiderült, ez valóban az a bűncselekményi kör, amelytől a korábban sértetté nem vált személyek is erősen tartanak (a statisztikák szerint okkal és joggal). A *sértettek* körében rákérdeztünk arra is, hogy vajon a bűncselekményt követően tettek-e valamilyen konkrét óvintézkedést a további sérelmek elkerülésére, és ha igen, mi volt az. A kapott válaszok igen érdekesen alakultak. A leggyakrabban jelölt kategória „az egyén általános viselkedési szokásainak megváltoztatása” (27,4 százalék), valamint a „jobban figyel” (18,3 százalék), illetve a „máshol parkol”, „más útvonalon közlekedik” válasz (7,1 százalék) volt. Ehhez képest megelőző lépésekre, így például a biztonsági zár beszerelésére vagy megerősítésére 11,4, a ház, autó, kert stb. biztonságának erősítésére 10,7 százalékban került sor, és ennél is ritkábban történt helyi riasztó beszerelése (6,9 százalék). Érdekes, hogy a főleg vagyon elleni bűncselekményt elszenvedettek körében elsősorban (összesen 58,7 százalékban) a korábbi életvitelben, viselkedési szokásokban idézett elő változásokat az áldozattá válás, de cselekvésre csak kisebb mértékben (39,4 százalék) került sor. Ez a második elszenvedett bűncselekményt követően még inkább erősödött, és a kérdezetteknek kb. 63 százaléka jelölt meg viselkedésbeli változást a konkrét cselekvéshez képest. Ha ezt összevetjük a korábbi, általánosan közölt biztonságvédelmi eszközök alkalmazási gyakoriságával, azt láthatjuk, hogy a válaszolók nem vagy kevéssé akceptálják a lehetséges biztonsági eszközöket.

19 Barabás Tünde: i. m. 157–199. o.; valamint Barabás Tünde – Windt Szandra: *Magyar épületek betörési kockázatának vizsgálata bűnelkövetők közreműködésével*. Kézirat. OKRI, Budapest, 2014

ez a napjainkban mind gyakoribbá váló jelenség a büntetőjog hatókörébe tartozik, mégis igen jól mutatja, hogy megfelelő rendőri intézkedés, vagy akár csak jelenlét hiányában rossz irányt vehet, ha az állampolgár a saját kezébe veszi a bűn megakadályozását. Így a rendőrség (közösségi rendőr) feladata, hogy a helyi szintű konfliktusokat felismerje, és feltárja az egyes, bűnözést kiváltó „krízisgóccokat”. Ezt követheti a szükséges intézkedések megtétele, megelőzve az állampolgári önhatalom gyakorlását. Természetesen a közösségeket és egyéneket érintő, bűnözést (is) generáló problémák távlati megoldása nem rendőri, hanem elsősorban társadalompolitikai feladat, amely hosszú távon a félelem csökkenését és a lakosság elégedettségét eredményezi. Ennek kialakításában a kriminológiai kutatási eredmények szintén fontos kiindulópontot jelenthetnek.

Lévai Miklós a kriminológia feladatainak meghatározása során úgy fogalmaz, hogy míg e tudomány elméleti funkciója a kriminalitással összefüggő tényezők feltárása és elemzése, valamint a törvényszerűségek feltárása, addig alapvető gyakorlati szerepe az, hogy kutatási eredményeivel segítse, orientálja a bűnmegelőzést szolgáló döntéseket.²⁰ Szabó Dénes már idézett tanulmányában ezt úgy írja le, hogy a kriminológia (valamint az igazságszolgáltatás) funkciója egyetemes, amely alapvetően két irányultságon nyugszik. Az első a tudás gyűjtése, akumulálása és fejlesztése, a második pedig az érintettek, potenciális áldozatok és tettesek, azaz a társadalom tagjai szabadsága és felelőssége tényleges gyakorlásának garantálása. Utóbbi voltaképpen a tudományos ismereteken alapuló prevenciót jelenti, amely a gyakorlatban a rendőri munka rutintevékenységeként jelenik meg, ám összességében egy egységes bűnmegelőzési koncepció alapján a társadalom tagjainak védelmét, a közösség érdekeit szolgálja.

Mivel a XXI. század elején, a korábbi hitekkel, tévhitekkel ellentétesen egyértelmű, hogy a bűnözés állandó, meg nem szűnő velejárója a társadalom fejlődésének, aminek formái ezzel a fejlődéssel együtt folyamatosan idomulnak a változó körülményekhez, a kriminológia feladata ezeknek a változásoknak a megismerése, a kiváltó okok feltérképezése, és mindezzel a megelőzés eszközzrendszerének a kidolgozása, segítve ezzel a rendőrség munkáját és erősítve a lakosság biztonságát.

²⁰ Lévai Miklós: A magyar kriminológiai gondolkodás fejlődése a kialakulástól a XX. század nyolcvanas éveinek végéig. In: Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós (szerk.): Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll. Corvina Kiadó, Budapest, 1999, 9–11. o.

IRODALOM

- Barabás Tünde:** Általános viktimológia, latencia. In: **Irk Ferenc (szerk.):** Áldozatok és vélemények I. OKRI, Budapest, 2004, 157–199. o.
- Barabás Tünde – Windt Szandra:** Magyar épületek betörési kockázatának vizsgálata bűnelkövetők közreműködésével. Kézirat. OKRI, Budapest, 2014
- Clarke, Ronald V.:** Situational crime prevention. In: **Tonry, Michael – Farrington, David P. (eds.):** Building a safer society. Strategic approach to crime prevention. University of Chicago Press, Chicago–London, 1995, pp. 91–150.
- Dallos Endre:** Építészeti bűnmegelőzés a mérnök szemével. In: **Barabás Tünde:** Épített környezet – bűnözés – szituációs bűnmegelőzés. OKRI, Budapest, 2008, 78–107. o.
- Finszter Géza:** A társadalomtudományok és a rendészet. In: **Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.):** Rendészettudományi gondolatok: írások a Magyar Rendészettudományi Társaság megalapításának egy évtizedes jubileuma alkalmából. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2014, 13–30. o.
- Görgényi Iлона:** A viktimológia alapkérdései. Osiris Kiadó, Budapest, 2001
- Guerry, André-Michel:** Essai sur la statistique morale de la France. Crochard, Paris, 1833
- Gönczöl Katalin:** A bűnözés és a bűnmegelőzés Magyarországon a rendszerváltás időszakában. *Magyar Jog*, 1991/11.
- Gönczöl Katalin:** A bűnözés társadalmi összefüggései. *Társadalmi Szemle*, 1993/3.
- Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós (szerk.):** Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll.. Corvina Kiadó, Budapest, 1999
- Hentig, Hans von:** The Criminal and His Victim – Studies in the Sociobiology of Crime. IV. The victim. Yale University Press, New Haven, 1948
- Irk Ferenc:** A ma kriminológiájának aktuális kérdései. *Magyar Jog*, 1992/5.
- Irk Ferenc:** Szituációs bűnmegelőzés lakóövezetekben. In: **Barabás Tünde:** Épített környezet – bűnözés – szituációs bűnmegelőzés. OKRI, Budapest, 2008, 78–106. o.
- Kelling, George L.:** “Broken Windows” and Police Discretion. U.S. Department of Justice Office of Justice Programs, Washington, 1999.
<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/178259.pdf>
- Kerezi Klára:** Közösség és bűnmegelőzés: közösségi bűnmegelőzés. *Magyar Tudomány*, 2001/8.
- Korinek László:** Rejtett bűnözés. KJK, Budapest, 1988
- Korinek László:** Félelem a bűnözéstől. KJK, Budapest, 1995
- Korinek László:** Mire jó a kriminológia? In: **Virág György (szerk.):** Kriminológiai Tanulmányok 47. OKRI, Budapest, 2010, 61–71. o.
- Korinek László:** Kriminológia I–II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010
- Kozáry Andrea:** Rendészeti politológia II. Rendőrtisztai Főiskola Társadalomtudományi Tanszék, Budapest, 2007
- Lévai Miklós:** A magyar kriminológiai gondolkodás fejlődése a kialakulástól a XX. század nyolcvanas éveinek végéig. In: **Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós (szerk.):** Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll. Corvina Kiadó, Budapest, 1999

Newman, Oscar: *Defensible Space: Crime Prevention Through Urban Design.* Macmillan, New York, 1972

Newman, Oscar: *Creating Defensible Space.* U.S. Department of Housing and Urban Development, Washington, 1996

Quetelet, Adolphe: *Sur l'homme et le développement de ses facultés, ou Essai d'une physique sociale.* Bachelier, Paris, 1835

Sessar, Klaus: *Tertiary Victimization: A Case of the Politically Abused Crime Victims.* In: **Galaway, Burt – Hudson, Joe (eds.):** *Criminal Justice, Restitution and Reconciliation.* Criminal Justice Press, New York, 1990

Szabó Dénes: *Kriminológia tegnap és ma. Magyar Tudomány, 1995/1.*

Tóth Tihamér: *Viktimológia.* BM Könyvkiadó, Budapest, 1987